

Συμπεριληπτική γλώσσα και δίκαιο: ισότητα κατά διαφορετικότητας;

Ιφιγένεια Καμτσίδου

Αναπληρώτρια καθηγήτρια Συνταγματικού Δικαίου

Α.Π.Θ.

Ο κανονιστικός λόγος του δικαίου

- Το δίκαιο επιτρέπει, επιβάλλει, απαγορεύει, με άλλα λόγια
- Υπαγορεύει συμπεριφορές στα κοινωνικά υποκείμενα, που αν παραβούν τις δικαιοτικές επιταγές
- Υποβάλλονται σε συνέπειες, π.χ. καλούνται να καταβάλλουν αποζημίωση, πρόστιμο, μπορεί να χάσουν την δυνατότητα να ασκούν μια δραστηριότητα, ακόμη και
- Να στερηθούν την προσωπική τους ελευθερία

Η παραγωγή και η ερμηνεία του δικαίου

- δεν αποτελούν απλώς τεχνικά ζητήματα, κρίσιμα για την νομική επιστήμη,
- αλλά έχουν σημαντική πολιτική και θεσμική σημασία
- Επηρεάζουν την κατάσταση καθενός μέλους του κοινωνικού συνόλου

Η καθολικότητα του δικαίου

Το καθιστά συμπεριληπτικό, με τρόπο που πάντως διαφοροποιείται ανάλογα με την μορφή του πολιτεύματος

Η συμπεριληπτικότητα του δικαίου στην νεωτερικότητα

- Συνδέεται στενά με την αναγνώριση της αρχής της ισότητας ως θεμελιώδους αρχής :
- Αποδίδοντας σε καθένα μέλος του κοινωνικού συνόλου ίση αξία, τα νεωτερικά πολιτεύματα στήριξαν την λειτουργία τους στην κατάργηση των τάξεων και των προνομίων και
- Στην εγκατάσταση της «βασίλειας του νόμου»

Η αρχή της νομιμότητας ως εγγύηση της ισότητας

- Ο νόμος –δεν μπορεί παρά να- περιλαμβάνει **γενική και αφηρημένη ρύθμιση**, είναι δηλαδή η κρατική πράξη που παρέχει τα εχέγγυα για την ισότιμη αντιμετώπιση των μελών του κοινωνικού συνόλου
- Ο νόμος ως προϊόν του ορθού λόγου περιέχει ρυθμίσεις ικανές να εξασφαλίζουν ίση ελευθερία σε καθένα άνθρωπο **που υπάγεται στις ρυθμίσεις του**

Οι γενικοί νόμοι και η κατασκευή του «ίσου» ανθρώπου

- Ωστόσο προστατεύονταν ως ίσοι, όσοι υπάγονταν στους **γενικούς νόμους**, ενώ αντίθετα εκείνες οι κατηγορίες που εξαιρούνταν, αποτελούσαν αντικείμενο ιδιαίτερης, συνήθως δυσμενούς μεταχείρισης.
- Για πολλές δεκαετίες, οι γυναίκες και οι εβραίοι επειδή δεν υπάγονταν στους γενικούς νόμους στερούνταν θεμελιωδών δικαιωμάτων τους, στα οποία αποκτούσαν σταδιακά πρόσβαση μέσα από την υιοθέτηση **ειδικών νόμων**.

Το δίκαιο και το κοινωνικό φύλο

Μια συμπαραγωγή

Το δίκαιο στην νεωτερικότητα

- ▶ Υποδέχεται, τυποποιεί, παράγει και αναπαράγει τις σχέσεις ανισότητας ανάμεσα στα φύλα
- ▶ Η γυναίκα δεν αναγνωρίζεται ως φορέας δικαιωμάτων, αντίθετα υπάγεται στην εξουσία του άντρα, πατέρα, αδελφού, συζύγου.
- ▶ Το θεωρητικό- ιδεολογικό θεμέλιο της διάκρισης: η ανθρώπινη φύση, που δεν επιτρέπει στην γυναίκα να προσεγγίζει τον ορθό λόγο και να οργανώνει την ζωή της, πόσο μάλλον να διαχειρίζεται τις δημόσιες υποθέσεις.

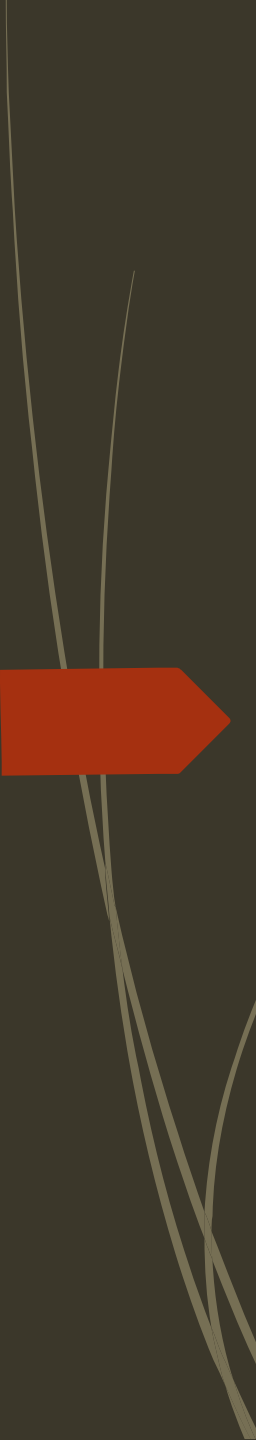
Με την θεσμικοπολιτική επικράτηση της αστικής τάξης

- Οι γυναίκες που
- πορεύτηκαν από το Παρίσι στις Βερσαλλίες
- Συμμετείχαν ενεργά στην κατάληψη της Βαστίλης
- Παρακολουθούσαν τις εργασίες των Εθνοσυνελεύσεων
- Και διεκδικούσαν τα δικαιώματα της ανθρώπου
- **Νομικά αποκλείστηκαν στον ιδιωτικό χώρο**

Το δίκαιο συνέβαλλε ουσιαστικά

- Στην διαμόρφωση του κοινωνικού ρόλου της γυναίκας,
- Στην υποταγή της στην αντρική εξουσία
- στον γαλλικό ποινικό κώδικα του 1810 συναντάται ρύθμιση με την οποία ο σύζυγος που δολοφονεί την γυναίκα του όταν την καταλαμβάνει επ'αυτοφόρω να μοιχεύεται στο σπίτι τους, μπορεί να απαλλαγεί από το δικαστήριο.

Ο εκδημοκρατισμός των πολιτευμάτων κάνει τον νόμο πιο συμπεριληπτικό, με την έννοια ότι εκφράζει και τυπτοποιεί τα αιτήματα που αναδύονται μέσα από τον κοινωνικοπολιτικό ανταγωνισμό.

Από την μορφή-εγγύηση της συμπεριληπτικότητας στην διαδικασία παραγωγής του νόμου.

Ο νόμος στην δημοκρατία είναι
συμπεριληπτικός
Χάρη στην γλώσσα και στην καταγωγή του

Η ανάπτυξη των νέων κινημάτων και τα αιτήματα αναγνώρισης ειδικών δικαιωμάτων και κανόνων

Η συμπεριληπτικότητα του δικαίου συνδέεται και με το περιεχόμενό του, που πρέπει να διακρίνει τα κοινωνικά υποκείμενα με βάση τα χαρακτηριστικά τους

Ωστόσο, το δημοκρατικό δίκαιο

- Δεν είναι χαραγμένο στις πλάκες του Μωυσή
- Η κρίσιμη και χρήσιμη διάκριση μεταξύ διάταξης και κανόνα
- *interpretatio [non] cessat in claris*
- Το δίκαιο είναι δυναμικό, αναπτύσσει το νόημά του και μέσα από την εφαρμογή του

Η Ε.Ε, η παραγωγή και η ερμηνεία του δικαίου

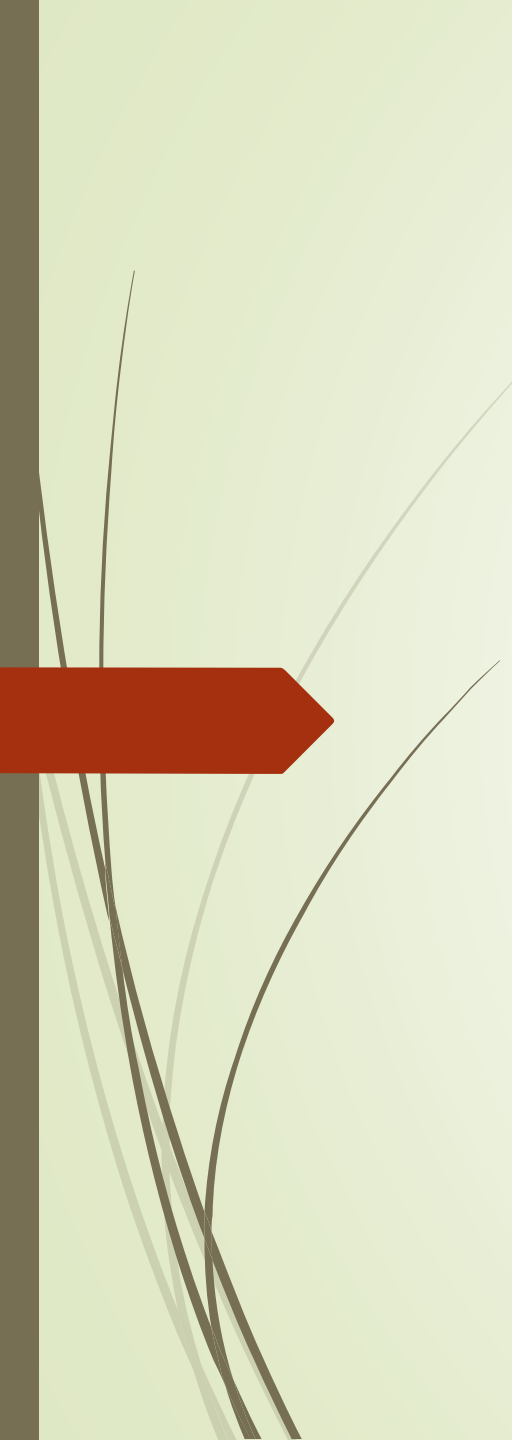
- ▶ Τουλάχιστον το 50% των κανόνων που ρυθμίζουν την κοινωνική συμβίωση έχουν ενωσιακή καταγωγή
- ▶ Οι πυλώνες της συμπεριληπτικότητας κλονίζονται:
- ▶ Το δίκαιο θεσπίζεται από τους τεχνοκράτες
- ▶ Η μορφή του χάνει τα χαρακτηριστικά που της προσέδιδαν εγγυητικό χαρακτήρα, οι κανόνες γίνονται πολύπλοκοι, με δυσπρόσιτες ρυθμίσεις, εχθρικοί στον πολίτη

Το δίκαιο μεταφράζεται

Το δίκαιο δεν παράγεται στην γλώσσα των υποκειμένων που υπάγονται στις ρυθμίσεις του

Με 24 επίσημες γλώσσες προκύπτουν 552 γλωσσικοί συνδυασμοί, δεδομένου ότι κάθε γλώσσα μπορεί να μεταφραστεί σε άλλες 23

Με αποτέλεσμα η απόδοση του νοήματος των κανόνων να μπορεί να αποτελέσει πηγή ανισοτήτων και διακριτικής μεταχείρισης

Η διαφορά ορολογίας και η
ετερότητα των θεσμών
δημιουργούν κανονιστικά
προβλήματα

Nationalité, citizenship και ιθαγένεια

Τα μεταφραστικά «λάθη»

- Η γλώσσα γίνεται αντικείμενο δικαστικής κρίσης. Τι σημαίνει light;
- Η γλώσσα «προσαρμόζεται» στο αίτημα ομοιόμορφης εφαρμογής του ενωσιακού δικαίου, με άλλα λόγια οι λέξεις προσλαμβάνουν νόημα κατάλληλο να εξασφαλίσει ότι το ενωσιακό δίκαιο θα επιφέρει τα ίδια αποτελέσματα σε όλα τα κράτη- μέλη (ΕφΑθ 5459/2013)

Οι γλωσσικές αποδόσεις της διάταξης και ο δικαστής

- Το ενωσιακό δίκαιο είναι εθνικό δίκαιο, *jura novit curia*
- Επομένως ο δικαστής καλείται να επιλέξει ποια διάταξη θα εφαρμόσει, δηλαδή σε ποια γλώσσα θα αναζητήσει το νόημα του κανόνα
- Το ΔΕΕ έχει αρχίσει και διαμορφώνει κανόνες «επιλογής» της γλώσσας

Η υπόθεση Cilfit (Οκτώβριος 1982) και οι 4 «κανόνες»

- ▶ Όλα τα κείμενα είναι αυθεντικά
- ▶ Απαιτείται σύγκριση των αποδόσεων
- ▶ Θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη **η χρήση της νομικής ορολογίας** ακόμη και σε περίπτωση πλήρους συμφωνίας των αποδόσεων
- ▶ Οι λέξεις προσλαμβάνουν το νόημα τους από το πλαίσιο μέσα στο οποίο γεννήθηκαν και να ερμηνεύονται υπό το φως του συνόλου των διατάξεων του νομοθετήματος.

Η έριδα για το νόημα των λέξεων σε ένα νομοθέτημα

Είναι διαμάχη για δικαιώματα και ελευθερίες, π.χ. η Συμφωνία Σύνδεσης της Τσεχίας με την ΕΕ και οι γαλλική και ισπανική μεταφράσεις

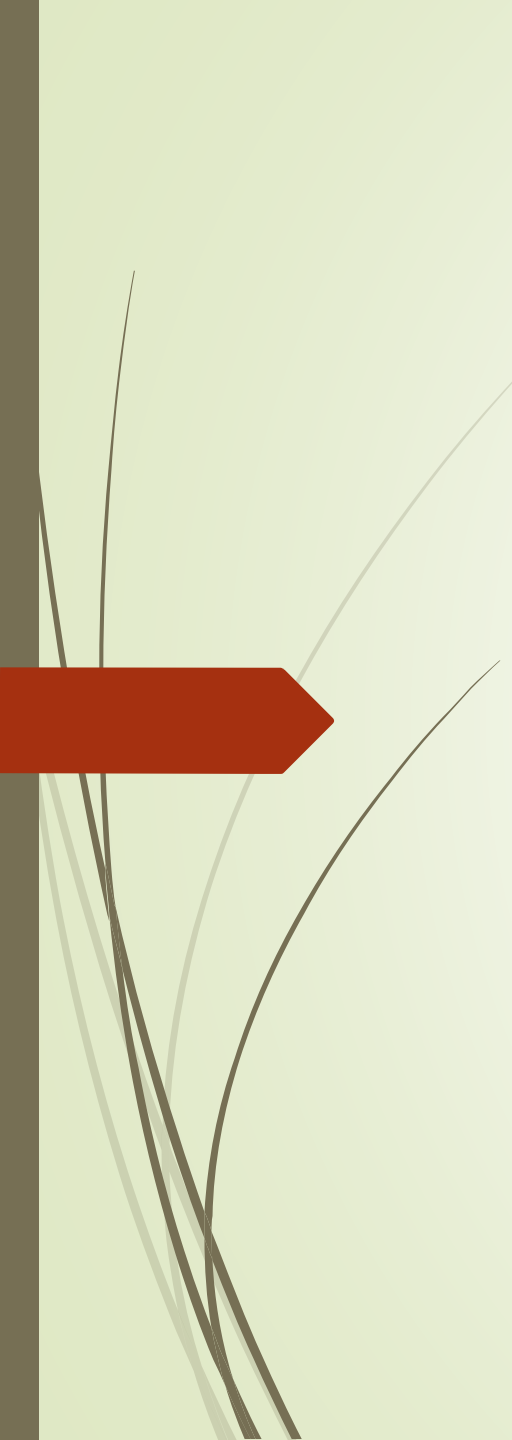
Τα αιτήματα αναγνώρισης και η γλώσσα του δικαίου

Η ορατότητα των κοινωνικών προβλημάτων πρέπει να οδηγεί στην εισαγωγή ειδικών ρυθμίσεων; Μιας άλλης γλώσσας που θα συγκαλύπτει τις διακρίσεις;

Η γυναικοκτονία, ένα καλό παράδειγμα

Για την ανάδειξη της δυστοπίας στην οποία μπορεί να οδηγήσει η συμπεριληπτική γλώσσα.

Η δύσκολη σχέση οικουμενικότητας της ρύθμισης και κοινωνικής πραγματικότητας

Μπορεί η γλώσσα να αλλάξει την κοινωνική πραγματικότητα;

Ο κλονισμός της ασφάλειας του δικαίου και της δημοκρατικής λειτουργίας του είναι ένας κίνδυνος ορατός και σπουδαίος.